
Денисова Т. А.

*Інститут права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету,
проректор з науково-педагогічної роботи
університету – директор інституту,
доктор юридичних наук, професор*

Доробалюк О. П.

*Державна пенітенціарна служба України в
Одеській області, начальник управління*

ПРОФЕСІЙНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

І. Стан проблеми. Стратегія реформування та удосконалення діяльності Державної пенітенціарної служби України (надалі – ДПтС), як і усієї кримінально-виконавчої системи (надалі – КВС) може бути здійснена лише за наявності відповідних кадрів. Проте, вища освіта, незалежно від того в яких вузах вона здійснюється, готує недостатньо компетентних спеціалістів для ДПтС, оскільки здійснюється переважно на загальній основі, а повинна, окрім того, здійснюватись на логічній основі та підходах, з урахуванням специфіки служби.

Як відомо, до персоналу ДПтС, належать особи рядового і начальницького складу, спеціалісти, які не мають спеціальних звань, та інші працівники, які працюють за трудовими договорами. При виконанні посадових обов'язків, персонал повинен забезпечувати правопорядок, дотримання прав людини, безпеку засуджених та взятих під варту, припиняти адміністративні правопорушення, запобігати вчиненню злочинів, забезпечувати охорону, ізоляцію та нагляд за засудженими та особами взятими під варту, виявляти, припиняти та розкривати злочини, вчинені в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, брати участь у подібних заходах. Як бачимо, персонал кримінально-виконавчої служби, не залежно від того, чим він займається, виконує службу

особливого роду, що є важливою суспільно значущою діяльністю, а тому і вища освіта для цих осіб набуває неабиякого значення. Нажаль, в навчальних планах жодним чином не відображена специфіка роботи в органах кримінально-виконавчої системи. ОКХ та ОПП лише фрагментарно торкаються цих питань. Найважче те, що практично відсутній професійний професорсько-викладацький якісний склад, особливо з таких напрямів, як інженерно-технічні, економічні, психолого-педагогічні тощо. Мова йде не просто про викладачів економістів, психологів, педагогів, юристів, а про тих, які б були обізнані із особливостями кримінально-виконавчої системи та особами, які відбувають покарання. В текстах підручників, навчальних посібників та інших літературних джерелах (не тільки з юриспруденції, а й психології, педагогіки, соціології, економічних дисциплін тощо) також такі знання практично не відшукати.

2. Концептуальні стандарти якості вищої юридичної освіти для пенітенціарної служби. Професійні стандарти та професійне найменування і застосування у подальшому багатofункціональної діяльності співробітника кримінально-виконавчої системи передбачає, в першу чергу, його якісну теоретичну підготовку. Вже неодноразово зазначалось, що окрім юридичної освіти, варто передбачити підготовку й інших спеціалістів [1].

Професійний стандарт застосовується для: встановлення і підтримки однотипних вимог до змісту, умов діяльності освіти та подальшого працевлаштування випускників; проведення оцінки якості отриманої кваліфікації; розробки кваліфікованих планів, програм, характеристик тощо; розробки та впровадження навчально-методичних і інших матеріалів по окремих галузях знань; застосування характеристик діяльності з урахуванням специфіки працевикористання, де кожна діяльність підлягає спеціальному регулюванню. Виходячи з цього, найважливішим елементом професійних якостей для кожного співробітника кримінально-виконавчої установи (надалі – КВУ) є добрі знання кримінального, кримінально-виконавчого та кримінально-процесуального законодавства. Працівники КВУ повинні бути мораль-

но і психологічно готові дотримуватись законів, мати навички та вміння застосовувати їх у своїй практичній діяльності. Дані якості вкрай необхідні для успішної реалізації заходів державного примусу, встановлених правовими нормами та проведення заходів виправного характеру. Не менш важливим є серйозна кримінологічна та психолого-педагогічна підготовка персоналу КВУ, оскільки, як зазначено в ст. 50 КК та ст. 6 КВК метою покарання є не тільки кара, а й виправлення злочинця, загальна та спеціальна превенція. Саме тому, діяльність КВУ повинна бути направлена на досягнення цілей покарання, а значить вплив на його негативні якості з метою корекції поведінки на позитивну. Це неможливо здійснити без глибокого вивчення особистості засуджених, причин, умов та механізму їх злочинної поведінки, знань індивідуальних та кримінологічних особливостей особи. Працівник КВУ повинен мати достатню педагогічну та психологічну підготовку, а для цього ретельно вивчати як загальні основи цих дисциплін, так і кримінально-виконавчу педагогіку, юридичну та кримінально-виконавчу психологію.

3. Ідеї та підходи до підготовки викладачів. Держава має турбуватися про те, щоб до роботи у КВС були залучені на конкурсній, добровільній, контрактній основі люди, які були б спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім та професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки. Це потребує і особливих вимог до викладацького корпусу, який навчатиме майбутній персонал КВС.

Для співробітника-юриста основними формами підготовки кадрів для роботи в установах виконання покарань є наступні: - отримання вищої юридичної освіти рівня магістр (спеціальність «Правознавство», з можливими спеціалізаціями – юридична психологія, юридична педагогіка тощо); - розвинута система підвищення кваліфікації, з отриманням спеціальних знань кримінально-виконавчого напрямку; - розробка необхідних підручників, методичних посібників та рекомендацій з урахуванням специфіки діяльності відповідних установ. На рівні підготовки бакалаврів

з права треба також враховувати специфіку пенітенціарного напрямку, зокрема, збільшення вивчення кримінально-виконавчого права до шести кредитів із підсумковим контролем у виді іспиту. Окремими модулями передбачити у циклах соціально-гуманітарного напрямку опанування таких дисциплін, як соціально-виховна робота, пенітенціарна психологія, пенітенціарна політика та пенітенціарна система України (на кожен модуль відводити не менш 2 кредитів). Перелік дисциплін з циклу професійної та практичної підготовки потребує доповнення такими повноцінними дисциплінами, як оперативно-розшукова діяльність, спеціальні інженерно-технічні засоби охорони, економічна діяльність в УВП тощо.

Незважаючи на позитивні прагнення керівництва ДПтСУ щодо відродження і відновлення підготовки персоналу на базі Національної академії внутрішніх справ, а також залучення окремих юридичних ВНЗ до навчання відповідних спеціалістів, вважаю, що в сучасних умовах найбільш придатним до виконання поставлених керівництвом Державної пенітенціарної служби України завдань є Чернігівський юридичний коледж ДПтСУ.

З урахуванням власного досвіду, звертаємо увагу на наступне:

1) за своїми характеристиками, особливостями розташування, традиціями, що склалися в процесі підготовки фахівців та іншими ознаками Чернігівський юридичний коледж ДПтСУ цілком спроможний вести підготовку майбутнього персоналу КВС не тільки на рівні бакалаврів, а й магістрів. Для такої підготовки необхідно підвищення якісного складу, а саме, додаткове залучення докторів наук та якісний підбір кандидатів наук за спрямуванням. Забезпечити участь докторів наук у навчально-виховному процесі можливо різними заходами, у тому числі й стимулюванням їхньої діяльності;

2) за вищезазначених умов можна передбачити підвищення статусу Чернігівського юридичного коледжу ДПтСУ до інституту чи, навіть, університету III-IV рівня акредитації. Це дозволить розширити перелік напрямів підготовки спеціалістів, у тому числі, крім юристів тих, у яких є нагальна потреба КВС: інженерів, економістів, психологів, інтендантів, майбутніх працівників

оперативних підрозділів тощо (як зазначалось на початку). Саме тому, вже зараз мова повинна йти про пошук відповідних викладачів, у тому числі й з практичних підрозділів, їх перекваліфікація, навчання практики викладання певних дисциплін тощо. Звісно, що ця робота потребуватиме великих зусиль, а тому її організатором має стати людина, яка має високі організаторські здібності, науковий потенціал та здатна повести за собою колектив. Такий обов'язок повинні взяти на себе одночасно керівництво ДПтСУ та керівництво коледжу. Передбачаючи скептичну реакцію певного кола, зазначимо, що є багато прикладів, коли досягнення таких цілей ставало можливим навіть у стислі терміни, зокрема, у Львівському університеті внутрішніх справ, Кіровоградському юридичному інституті, Луганському університеті внутрішніх справ та ін.;

3) крім зазначених наукових ступенів та вчених звань кожен викладач повинен мати достатній практичний досвід, який підкріплюватиметься обов'язковим проходженням підвищення кваліфікації у практичних органах раз на п'ять років.

Зазначені проблеми, які стоять перед Державною пенітенціарною службою України, лише фрагментарно показують підхід до формування професійного ядра кримінально-виконавчої системи, але саме він може стати запорукою в подальшому реформуванні пенітенціарної системи¹, підтвердженням правильно окресленого курсу та майбутній ефективній діяльності.

1. Денисова Т.А. Криза призначення, виконання, відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк та шляхи її подолання //Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень /За заг. ред. д-ра юрид. наук, професора А.А. Музики. – К.: КЮІ КНУВС, 2005. – С.324-332.

¹ автори не отожднюють поняття „кримінально-виконавча система” та „пенітенціарна система”, „кримінально-виконавча установа” та „пенітенціарна установа”, а лише користуються існуючою нормативною базою